

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut sociologických studií

Katedra veřejné a sociální politiky

Bakalářská práce

2022

Petr Balda

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut sociologických studií

Katedra veřejné a sociální politiky

**Finský experiment s minimálním zaručeným příjmem a
validita výstupů pro ČR**

Bakalářská práce

Autor práce: Petr Balda

Studijní program: Politologie a Veřejná politika

Vedoucí práce: PhDr. Karolína Dobiášová, Ph.D.

Rok obhajoby: 2022

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne ...

Petr Balda

Bibliografický záznam

BALDA, Petr. *Finský experiment s minimálním zaručeným příjmem a validita výstupů pro ČR*. Praha, 2022. 48 s. Bakalářská práce práce (Bc). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut sociologických studií, Katedra veřejné a sociální politiky. Vedoucí diplomové práce PhDr. Karolína Dobiášová, Ph.D.

Rozsah práce: 72 180 znaků

Abstrakt

Tato bakalářská práce se zabývá Finským experimentem s minimálním zaručeným příjmem, který probíhal v letech 2017 až 2018, a jeho validitou pro Českou republiku. Práce se zaměřuje především na popis daného experimentu a také jej zasazuje do kontextu sociálního státu/systému sociálního zabezpečení Finska, ale uvádí i další příklady podobných experimentů. V teoretické části se práce věnuje teorii sociálního státu a také libertarianismu, ze kterého koncept minimálního zaručeného příjmu vychází. V analytické části se práce věnuje výsledkům experimentu a jeho možné implementaci na české poměry a rozdílům finského a českého systému sociálního zabezpečení. Pro práci byly stěžejní expertní rozhovory, které pomohly tuto problematiku více objasnit.

Abstrakt

This Bachelor thesis pursues the topic of Finland's basic income experiment 2017 – 2018, and its validity for the Czech Republic. The main focus of this thesis is on describing the experiment and contextualizing it within a welfare state / Finland's social security system. It also gives examples of other similar experiments. In the theoretical part, the author explains the theory of the welfare state and libertarianism, which provided the basis for the concept of minimum guaranteed income. In the analytical section, the author presents the results of Finland's experiment, the feasibility of the implementation in the Czech Republic, and a comparison of Finnish and Czech social security systems. The expert interviews proved to be a crucial input for understanding the issue in its complexity.

Klíčová slova

Minimální zaručený příjem, sociální stát, Finský experiment, systém sociálního zabezpečení, základní příjem

Keywords

Guaranteed minimum income, welfare state, Finnish experiment, social security system, basic income

Title/název práce

Finnish experiment with guaranteed minimum income and its validity for the Czech Republic
Finský experiment s minimálním zaručeným příjmem a validita výstupů pro ČR

Obsah

Úvod.....	9
1 Cíle práce.....	11
2 Metodologie.....	12
2.1 Použité metody.....	12
2.2 Metoda sběru dat.....	12
2.3 Metoda analýzy dat.....	14
3 Vymezení minimálního zaručeného příjmu.....	15
4 Teoretická a konceptuální východiska.....	17
4.1 Libertarianismus.....	17
4.1.1 Libertariánská kritika sociálního státu.....	17
4.1.2 Libertariánská podpora sociálního státu.....	18
4.2 Experimenty s minimálním zaručeným příjmem.....	18
4.2.1 Kanadský experiment – Míncome experiment.....	18
4.2.2 Německý experiment.....	19
5 Sociální stát.....	20
5.1 Typologie sociálních států.....	20
5.1.1 Korporativní model sociálního státu.....	21
5.1.2 Skandinávský model sociálního státu.....	21
5.1.3 Liberální model sociálního státu.....	22
6 Minimální zaručený příjem a sociální stát.....	24
6.1 Český model sociálního státu.....	25
6.1.1 Systém sociálního zabezpečení v současnosti.....	26
6.1.2 Podpora v nezaměstnanosti.....	26
6.1.3 Vyplácení podpory v nezaměstnanosti.....	27
6.2 Finský model sociálního státu.....	28
6.2.1 Podpora v nezaměstnanosti ve Finsku.....	30
7 Srovnání finského a českého sociálního státu.....	32
7.1 Historický vývoj.....	32
7.2 Sociální dávky.....	32
8 Finský experiment s minimálním zaručeným příjmem.....	34
8.1 Politické pozadí finského experimentu:.....	34
8.2 Vyhodnocení experimentu.....	34
8.2.1 Dotazníkové šetření a rozhovory.....	36
9 Využitelnost výsledků finského experimentů pro aplikování minimálního zaručeného příjmu v ČR pohledem expertů.....	38
9.1 Možnosti implementace minimálního zaručeného příjmu v ČR.....	39
9.2 Reformní kroky nutné pro implementaci minimálního zaručeného příjmu v ČR.....	39

9.3	Přínosy minimálního zaručeného příjmu.....	40
Závěr.....		42
Literatura		44

Úvod

Ve své práci se budu zabývat finským experimentem s minimálním zaručeným příjmem. Téma minimálního základního příjmu ve světě rezonuje již nějakou dobu, od 70 let minulého století, a i díky pandemii COVIDU-19 se opět dostává více do veřejného prostoru. Na několika internetových portálech vyšly články, které o minimálním příjmu referují. Např. zpravodajský portál www.novinky.cz přinesl informaci o minimálním příjmu ve Španělsku (www.novinky.cz, 2020). Byť se nejedná o minimální zaručený příjem, tak jak je obecně chápán, deník E15 přinesl informaci o chystaném experimentu v Německu a článků s touto problematikou je stále více (E15, 2020). Mimo jiné se debata přesouvá z odborné sféry mezi širokou veřejnost, chystají se nové experimenty s minimálním zaručeným příjmem v různých světových ekonomikách.

V České republice, oproti zahraničí, však toto téma nedostává tolik pozornosti. V práci tedy pracuji převážně se zahraničními/anglickými zdroji.

Finský experiment s minimálním zaručeným příjmem je jedním z novějších experimentů ze země, která patří do Evropské unie a eurozóny. Probíhal v letech 2017 až 2018 a jeho cílem bylo zjistit, jakým způsobem by zavedení minimálního zaručeného příjmu ovlivnilo zaměstnanost a kvalitu života nezaměstnaných, kteří se stali cílovou skupinou experimentu. Pro lepší pochopení celého konceptu se budu v teoretické části věnovat libertariánské ideologii a jejímu vztahu k sociálnímu státu a pokusím se vysvětlit, jakým způsobem se minimální zaručený příjem stal z libertariánského pohledu jednou z alternativ k sociálnímu státu. Dále se budu věnovat sociálnímu státu jako takovému a jeho jednotlivým modelům a poté přímo finskému modelu sociálního státu, aby byl dokreslen celý kontext finského experimentu s minimálním zaručeným příjmem. Zároveň představím parametry českého sociálního státu, abych mohl lépe vysvětlit odlišnosti obou modelů sociálního státu, a tedy nedošlo k chybám při interpretaci expertního šetření o možnosti implementace finského modelu pro Českou republiku.

V samostatných částech práce také představím několik dalších experimentů s minimálním zaručeným příjmem, které se již konaly či se teprve připravují.

V analytické části práce blíže popíšu finský experiment s minimálním zaručeným příjmem a jeho výstupy a závěry. Ty následně budu diskutovat s českými experty na problematiku minimálního zaručeného příjmu a pokusím se zjistit, jak tento experiment může pomoci České republice při debatě o zavedení minimálního zaručeného příjmu u nás či implementaci jiných obdobných reforem sociálního státu.

1 Cíle práce

Jak již bylo naznačeno v předchozí kapitole, hlavním cílem práce bylo vysvětlit a popsat finský experiment s minimálním zaručeným příjmem, který se odehrával v letech 2017 – 2018. Pro jeho pochopení bylo vysvětleno fungování některých prvků finského sociálního státu/systemu sociálního zabezpečení. V druhé části práce jsem zjišťoval perspektivou expertů, zda a jak by mohly být výsledky tohoto experimentu využitelné pro Českou republiku a možnosti implementace minimálního zaručeného příjmu v ČR. K dosažení tohoto cíle jsem zároveň porovnával český a finský sociální stát a identifikoval hlavní rozdíly. Cíle práce jsou formulovány takto:

- Popsat finský experiment s minimálním zaručeným příjmem.
- Analyzovat výsledky finského experimentu a zasadit je do kontextu finského sociálního státu.
- Porovnat vybrané prvky sociálního státu/systemu sociálního zabezpečení Finska a ČR.
- Perspektivou expertů zjistit možnosti využití výsledků finského experimentu pro Českou republiku.
- Perspektivou expertů zjistit možnosti implementace minimálního zaručeného příjmu v ČR.

2 Metodologie

K dosažení cílů jsem využil kvalitativního výzkumu. Kvalitativní výzkum může čerpat data z dokumentů, rozhovorů či z pozorování (Švaříček, Šed'ová 2007).

2.1 Použité metody

Cíle a otázky byly zodpovězeny způsoby popsány v následující tabulce:

Tabulka č. 1 – Výzkumné otázky

Jak probíhal finský experiment s minimálním zaručeným příjmem?	desk research (studium dokumentů a dat)
Jaké výsledky přinesl?	desk research (studium dokumentů a dat)
Jak tyto výsledky mohou být aplikovány na ČR?	Rozhovory s experty
Jak by se musel změnit český sociální stát, aby byly poznatky z finského experimentu validní?	Rozhovory s experty
Jakým způsobem by se musela změnit daňová politika státu, aby mohla ČR uvažovat o implementaci minimálního zaručeného příjmu?	Rozhovory s experty

Zdroj: Autor

2.2 Metoda sběru dat

Rozhodl jsem se sbírat data pomocí sběru dat z dokumentů (desk research) a hloubkových expertních rozhovorů. Hloubkový rozhovor je možné definovat jako nestandardizované kladení otázek zpravidla mezi jedním účastníkem a jedním badatelem za pomoci několika otevřených otázek (Švaříček, Šed'ová, 2007). Rozeznáváme dva hlavní typy hloubkového rozhovoru: polostrukturovaný a nestrukturovaný. Na polostrukturovaný rozhovor přichází výzkumník s připravenými otázkami a tématy k rozhovoru a na nestrukturovaný může mít připravenou např. jen jednu počáteční otázku (Švaříček, Šed'ová, 2007). Rozhodl jsem se použít polostrukturované expertní rozhovory. Na základě prostudovaných dokumentů a svých výzkumných otázek jsem si připravil scénáře rozhovorů.

Při studiu dokumentů v první části své práce a při zpracovávání teoretických východisek jsem pracoval jak s odbornými články, studii a zprávami o finském experimentu, tak i se stránkami vládních institucí a ministerstev, které pojednávaly o sociálním státu. V ČR to byly především stránky Ministerstva práce a sociálních věcí a ve Finsku zase web Institutu sociálního pojištění.

Expertní šetření můžeme dělit dle Bogner a kol. (2009) na tři typy, a to explorativní, systematizující a expertní šetření generující nové teorie. Expertní šetření generující nové teorie klade důraz na pocity a přesvědčení experta. Cílem explorativního šetření je poskytovat nové informace, slouží k ucelení prvotního vhledu do problematiky. Systematizující expertní šetření se používá k hlubšímu porozumění zkoumané problematiky a komparaci odlišných dat. Já jsem využil explorativní expertní šetření.

Expertní šetření také dělíme na tři dimenze. První dimenze je technické vědění, které zahrnuje informace o událostech, pravidlech, byrokratické praxi a kompetencích aktérů. Druhá dimenze je procesní vědění, které se zaměřuje na samotný proces, kterého je expert součástí. Třetím typem je interpretativní vědění. To je založeno na subjektivních názorech experta (Bogner, Menz 2009). Ve své práci jsem od expertů získával interpretativní vědění.

Důležitým aspektem expertního šetření je vymezení experta. Za něj je považován ten jedinec, který disponuje informacemi, znalostmi a kompetencí a také představuje a vyzdvihuje řešení. Stejně důležité je institucionální zařazení experta. Expert v expertním šetření zastupuje svoji instituci, ale nemusí s ní být vždy ve shodě. Další důležitou stránkou expertního rozhovoru je i osobnost experta, jeho kulturní a sociální zázemí, ideologie a biografie (Meuser, Nagel 2009).

Komunikace s experty a domlouvání rozhovorů probíhalo e-mailovou formou, popřípadě pomocí SMS a Messengeru. Expertům bylo sděleno, jakého tématu se rozhovor bude týkat, název a téma bakalářské práce a základní informace o rozhovoru a jeho průběhu. Experti také měli možnost se podívat na otázky dopředu, a tím se na rozhovor lépe připravit. Rozhovor jsem rozdělil na dvě části. První část se týkala možné implementace minimálního zaručeného příjmu a problémů s implementací v ČR a druhá část jeho přínosů. Jeden rozhovor proběhl osobně, jeden telefonicky a jeden online. Celkem jsem oslovil pět expertů, pouze tři souhlasili s rozhovorem, zbylí dva nereagovali vůbec. Provedl jsem tedy tři rozhovory s následujícími experty.

Mgr. Štěpán Mairovský se tématu minimálního zaručeného příjmu věnoval ve své diplomové práci, v současnosti pracuje na ministerstvu financí a tématu se nadále věnuje ve svém volném čase. Doc. RNDr. Filip Matějka Ph.D. je ekonom pracující v CERGE-EI a v době pandemie koronaviru byl členem ústředního krizového štábu i odborného týmu NERV. Jitka Cardová je jednou ze zakladatelek Nepodmíněného základního kolektivu, minimálnímu zaručenému příjmu se věnuje již osmým rokem. Nepodmíněný základní kolektiv je spolek napojený na mezinárodní síť Universal Basic Income Europe, Basic Income Earth Network a další domácí i mezinárodní sítě zabývající se regenerativní kulturou a sociální transformací. Snaží se popularizovat myšlenku nepodmíněného základního příjmu.

Tabulka č. 2 – Přehled expertních rozhovorů

Jméno experta	Instituce	Forma rozhovoru	Délka rozhovoru
Mgr. Štěpán Mairovský	Ministerstvo financí	osobní	55 minut
doc. RNDr. Filip Matějka Ph.D.	CERGE-EI	telefonický	27 minut
Jitka Cardová	Nepodmíněný základní kolektiv	online	120nut

Zdroj: Autor

2.3 Metoda analýzy dat

Data, která jsem při rozhovorech získal, jsou ve formě přepsaných rozhovorů. Existují dva rámcové způsoby, jak k datům přistupovat a analyzovat je – realistický a narativistický přístup. Realistický přístup přistupuje k datům jako k popisu vnitřní či vnější zkušenosti. Narativistický přístup naopak vzdává snahu o pravdivý popis reality a místo toho rozhovor a data vnímá jako respondentovu verzi skutečnosti (Švaříček, Šed'ová, 2007). Vzhledem k tomu, že jsem využíval expertních rozhovorů, použil jsem realistický přístup.

V realistickém přístupu je nutné si položit otázku věrohodnosti výpovědi respondentů a zkusit dat pozorovatelem. Badatel čelí tomu, že bude nekriticky přejímat tvrzení respondentů.

3 Vymezení minimálního zaručeného příjmu

Myšlenka minimálního zaručeného příjmu pochází z 16. století, kdy ji zmínil ve své knize *Utopie* Thomas More (More, 2019) Tento koncept dále rozvíjel na počátku 20. století Bertrand Russell ve své knize *Cesty ke svobodě: Socialismus, anarchismus a syndikalismus* (Russell, 1966). Zabývalo se jím i mnoho dalších autorů, jako například utopický socialista Charles Fourier nebo americký ekonom Milton Friedman, který byl propagátorem negativní daně, což je koncept podobný minimálnímu zaručenému příjmu. V současnosti je nejznámějším propagátorem této myšlenky Philippe van Parijs, belgický filozof a politický ekonom. V České republice se minimálním zaručeným příjmem zabývali Marek Hrubec a Martin Brabec, kteří společně s Philippem von Parijs napsali knihu *Všeobecný základní příjem: Právo na lenost, nebo na přežití?* (van Parijs, Hrubec, Brabec, 2007)

S minimálním zaručeným příjmem se můžeme setkat i pod jinými názvy jako „Základní příjem“, „Občanský příjem“ nebo „Basic income“.

Obecně se ve společnostech o tomto tématu mluví v souvislosti se základními lidskými potřebami, kdy v současnosti stoupá na důležitosti jakákoliv forma finančního zajištění jednotlivce. Dalšími spouštěči diskuzí o minimálním zaručeném příjmu jsou problematiky majetkové a příjmové nerovnosti. Pravděpodobně nejpoužívanější definice minimálního zaručeného příjmu a definice, kterou budu využívat i já, je „univerzální nepodmíněná dávka vyplácená všem občanům“, nicméně jednotná definice neexistuje a základní příjem se používá jako výraz pro mnoho podobných přístupů v sociální politice či nastavení sociálního státu. Philippe Van Parijs charakterizoval minimální zaručený příjem jako příjem, který je vyplácen všem členům politické komunity na individuální úrovni bez nutnosti vykonávat práce či testování možností (Van Parijs, 2004).

Existují ale i jiné formy minimálního zaručeného příjmu, jež někteří autoři za minimální zaručený příjem nepovažují. Jednou z nich je negativní daň, kterou se zabýval americký ekonom Milton Friedman, jehož jsem již zmiňoval výše. Ten pro ni argumentoval v podobném duchu jako argumentují zastánci minimálního zaručeného příjmu. Tedy že její zavedení sníží byrokracii a dá lidem možnost využít prostředků podle jejich uvážení, což jim sociální dávky ne vždy umožňují (Friedman, 2013). Negativní daň se ovšem od minimálního zaručeného příjmu liší – dosáhnou na ni pouze lidé, jejichž příjem nepřevyšuje určenou částku, a dávka není pro všechny stejně vysoká. V České republice princip negativní daně není úplně neznámou

věcí. Již v minulosti s ním přišla ODS v roce 2003 za vlády Vladimíra Špidly, návrh však neuspěl.

Na Aljašce funguje forma základního nepodmíněného příjmu v podobě dávky vyplácené jednou za rok. Tento systém funguje od roku 1982. Zdroj příjmů pro tuto dávku jsou příjmy z těžby dřeva a ropy, a proto je výše dávky proměnlivá. Nejčastěji se pohybuje v rozmezí 1000 – 1500 dolarů za rok. Tento model je neobvyklý ve dvou věcech. Jednak není vyplácená částka pevně daná, a navíc je vyplácená ročně, nikoliv měsíčně. Oproti tomu veškeré experimenty, které se odehrávají v Evropě, počítají s vyplácením měsíčně a pevně stanovenou částkou (Mairovský, 2015).

V současné době se v Evropské unii sbírají podpisy na podporu iniciativy, která bojuje za prosazení minimálního zaručeného příjmu na území celé Evropské unie. K 27. prosinci 2021 ji podpořilo svým podpisem 164 846 lidí.

4 Teoretická a konceptuální východiska

Myšlenka minimálního zaručeného příjmu je součástí levicového libertarianismu a samotný zaručený příjem má za cíl částečně nahradit některé sociální dávky. Považuji tedy za dobré představit jak libertarianismus, tak sociální stát, a vztah, který libertariáni k sociálnímu státu mají.

4.1 Libertarianismus

Libertarianismus je politická ideologie, která klade velký důraz na svobodu jedince. Podobně jako u dalších ideologií je i v libertarianismu patrné jisté dělení. Část libertariánů považuje například daně za krádež a odsuzují jakoukoliv formu sociálního státu. Část libertariánů, kterou označujeme také za levicové libertariány, na druhou stranu podporuje nějakou formu sociálního zabezpečení. Kladou důraz na svobodu, rovnost i právo na svobodné vlastnictví. Do této části libertarianismu patří i myšlenka minimálního zaručeného příjmu (Haimann, 2013).

4.1.1 Libertariánská kritika sociálního státu

Většina libertariánů by pokládala sociální stát za nelegitimní, někteří z nich považují daně za krádež – obecně tedy vztah libertariánů k sociálnímu státu není příliš kladný. Jejich odpor k němu je hlavním aspektem, který je odděluje od liberálů, nicméně i mezi libertariány je vícero názorových proudů. Libertariáni argumentují proti sociálnímu státu, ale ne všichni by použili výraz krádež. Jejich nesouhlas se sociálním státem často vychází z problémů, které sociální stát skutečně má. Jde například o to, jak sociální stát dopadá na daňové poplatníky, kteří jej financují, ale i na příjemce výhod a na společnost jako takovou (Zwolinski, 2017).

Problémy sociálního státu blíže nastíním v následující podkapitole, podrobněji se budu zabývat pouze těmi, které souvisí se zaváděním minimálního zaručeného příjmu.

Nicméně i mezi libertariány se najdou teoretici, kteří nezavrhují sociální stát úplně. Důvody k tomu mají převážně dva. Pomoc lidem, na kterých byla spáchána nespravedlnost, či lidem, kteří z různých důvodů nesdílejí výhody, které přináší trh. Mnozí libertariáni věří, že decentralizovaná a místní pomoc by byla lepší než univerzální a státem řízená. Kritici sociálního státu se dělí na dva hlavní proudy. Mezi první by se řadil např. Friedrich Hayek nebo Milton Friedman, kteří by kritizovali sociální stát v tom, jak funguje (Friedman, 1966). Mezi druhý proud zase Murray Rothbard či Robert Nozick, kteří sociální stát nekritizují kvůli tomu, jak funguje, ale kvůli tomu, jakým způsobem je financován, a že občan nemá možnost na něj nepřispívat (Murray, 2002).

4.1.2 Libertariánská podpora sociálního státu

Někteří libertariáni naopak argumentují pro sociální stát, jejich hlavním argumentem pro něj je tvrzení, že sociální stát je oboustranně výhodný a založený na individualismu. Každý jednotlivec je důležitý, na každém záleží. Lomasky na podporu sociálního státu uvedl: „Pokud je člověk jinak neschopen obdržet to, co je nezbytné pro jeho schopnost žít, pak má právo na to, aby ti, kteří mají více, než potřebují, mu poskytli to nejnnutnější. V tomto velmi limitovaném ale důležitém respektu, základní práva jsou nadřazená právům na svobodu.“ (Lomasky, 1987)

Hayek, který jinak není příznivcem sociálního státu, se také vyjádřil pro jistou solidaritu. Nicméně spíše než pro sociální stát se vyjádřil pro podporu základního příjmu nebo příjmové hranice, pod kterou bychom nikoho neměli nechat spadnout. Takovéto opatření považuje nejen za legitimní, ale i nutné (Hayek, 1979).

Tady se pomalu dostáváme k minimálnímu zaručenému příjmu či negativní dani. Libertariáni by rádi sociální stát zúžili nebo úplně zrušili, někteří jako např. Charles Murray by jej zase rádi nahradili minimálním zaručeným příjmem vyplacným každému dospělému občanovi, a zároveň zavedli progresivní zdanění. Myšlenka za tímto přístupem je jednoduchá. Libertariáni věří, že spíše než sociální dávky, které jsou limitované např. na bydlení nebo jiné přesněji určené výdaje, by bylo lepší, aby lidé dostali peníze a bylo na nich, jakým způsobem je využijí, protože tak nejlépe mohou dojít svým cílům (Murray, 2006).

4.2 Experimenty s minimálním zaručeným příjmem

Experimenty započaly v 80. letech 20. století ve Spojených státech a Kanadě, ale nejvíce se jich uskutečnilo po roce 2000. V této kapitole bych chtěl tyto experimenty představit, aby dokreslily současný stav poznání a kontext finského experimentu s minimálním zaručeným příjmem, kterému se budu věnovat v dalších kapitolách své práce.

4.2.1 Kanadský experiment – Mincome experiment

Kanada stejně jako Spojené státy po druhé světové válce prošla několika reformami sociálního státu. Mimo jiné byla zavedena podpora rodin, kanadský penzijní plán a v 60. letech vrcholily debaty ohledně univerzálního zdravotního pojištění. Ve stejné době probíhaly i debaty o sociálních podporách, které byly navýšené rovněž během 60. let. V 70. letech se poté uskutečnil experiment s negativní daní v provincii Manitoba.

Jednalo se o experiment konaný v letech 1974 až 1979. Experimentu se zúčastnilo celé jedno město v provincii Manitoba – Dauphin. Experiment počítal s rozpočtem 17 milionů dolarů a 75 % této částky mělo pocházet ze státních peněz, zbytek poté od samosprávy. Dauphin nebylo jediné město, které se experimentu zúčastnilo. Experiment proběhl také ve Winnipegu, nepřinesl však žádná nová zjištění a podobal se dříve konaným americkým experimentům. „Experiment v Dauphinu se ale od svých předchůdců v jedné věci zásadně lišil – zatímco winnipežský experiment i experimenty americké našly testovací i kontrolní skupinu v rámci jednoho města, dauphinského experimentu se účastnilo celé město a kontrolní skupiny se tak hledaly jinde.“ (Forget, 2011)

Každá rodina ve městě dostala stejnou nabídku. Pokud neměli žádný příjem, dostali 60 % tzv. „Statistic Canada low income cut-off“, což se lišilo podle počtu lidí v rodině. Každý dolar, který rodina dostala z jiných zdrojů, než byl příjem z experimentu, snížil obdrženou částku o 50 centů. Pro lidi bez příjmů experiment nepřinesl téměř žádnou zaznamatelnou změnu v příjmech, ale pracujícím seniorům, matkám samoživitelkám nebo chudým, kteří pracovali, přinesl experiment více peněz, a hlavně stabilitu. Městečko Dauphin bylo závislé na zemědělství a MINCOME je lépe chránil např. před výkyvy na trhu, ale měli i jistotu příjmů při nemoci či katastrofách v rodině (Forget, 2011).

I přesto, že projekt jako takový trval čtyři roky, se data o průběhu sbírala pouze první dva a neproběhla téměř žádná analýza těchto dat. Nemůžeme tedy říct, jaký měl experiment na lidi ve městě dopad a jaké pozitivní či negativní důsledky zanechal (Forget, 2011).

4.2.2 Německý experiment

V Německu se v současnosti chystá pravděpodobně největší projekt s minimálním zaručeným příjmem. Nábor odstartoval v srpnu 2020 a minimální zaručený příjem bude pobírat 122 lidí ve výši 1 200 euro. Minimální zaručený příjem nemá v Německu politickou podporu, a tak je experiment hrazen pouze ze soukromých peněz. Experimentu se bude celkem účastnit 1 500 lidí a doba trvání je stanovena na tři roky (Brabec, Hrubec, Minářová, 2021).

5 Sociální stát

Sociální stát je odvozen od anglického welfare state, také se používají pojmy jako stát blahobytu nebo stát veřejných sociálních služeb či asistenční stát (Potůček 1995). Sociální stát nemá jednotnou definici, neboť pohled autorů na sociální stát se různí, stejně tak se různí i jednotlivé sociální státy v různých zemích. Potůček (1995) sociální stát charakterizuje následovně: „*Stát, v němž se v zákonech, ve vědomí a postojích lidí, v aktivitách institucí a v praktické politice prosazuje myšlenka, že sociální podmínky, v nichž lidé žijí, nejsou jen věcí jedinců či rodin, nýbrž i věcí veřejnou. Každému z jeho občanů se dostává alespoň určitého uznaného minima podpory a pomoci v různých životních situacích, které jej či jeho rodinu (potenciálně či aktuálně) ohrožují.*“

Béland (2010) chápe sociální stát jako pojem, který zastřešuje konkrétní sociální programy státu. Sociální stát je tak výčtem sociálních politik.

Večera (1993) definuje sociální stát jako stát, ve kterém politická moc garantuje:

- příjem pro rodinu nebo jedince na úrovni životního minima,
- existenci systému sociálního zabezpečení, který má za úkol předcházet sociálním rizikům a zajistit minimální úroveň sociálního zabezpečení,
- zajištění odpovídající úrovně služeb pro všechny občany bez ohledu na sociální vrstvy a sociální status (Večera, 1993).

Sociální stát tedy můžeme chápat ve vícero rovinách. Ať už v užším pojetí, pouze jako pojem, který zastřešuje sociální programy státu, nebo v širším, kde sociální stát garantuje pro všechny občany odpovídající úroveň služeb (školy, předškolní zařízení, městská doprava a další). Pro účely této práce budu sociální stát definovat dle Bélanda, tedy jako pojem zastřešující sociální programy státu.

5.1 Typologie sociálních států

V odborné literatuře se dá najít mnoho typologií sociálních států, některé typologie se navzájem dokonce ovlivňují a přebírají některé segmenty mezi sebou. Typologie často čelí kritice, zda přispívají k poznání o tom, co se dnes v sociálních státech děje, a zda jsou produktivní (Potůček, 1995).

Jedny z nejznámějších typologií sociálních států jsou Titmussova ze 70. let a Esping-Andersenova z konce let 80. Obě typologie se zabývají kapitalistickými a vyspělými zeměmi. Titmuss rozděloval sociální státy na tři modely. Reziduální (anglosaský), pracovně výkonový

(korporativní) a institucionálně redistributivní (skandinávský). V reziduálním modelu jsou poskytovány sociální služby na základě individuálního pracovního úsilí, pracovní výkonový je více korporativistický a udržuje statusové rozdíly ve společnosti, ve skandinávském modelu pak všichni platí a všichni pobírají benefity.

Andersen (2004) dělí sociální stát také na tři obdobné modely. Liberální, který má za cíl opatřit jen to nejnужnější, záchrannou síť, pod kterou by občané neměli spadnout. Korporativní, který využívá rodiny jako páteř sociální podpory, pokouší se podporovat spíše rodiny než jednotlivce, využívá tržní mechanismy jako soukromé pojištění. Posledním modelem je model skandinávský, občas také označovaný jako univerzální. V tomto modelu je to stát, kdo má zásadní roli v poskytování sociálních služeb. Model je financován z různých daní a snaží se podporovat jednotlivce, ale podpora se může lišit v závislosti na historii jednotlivce na trhu práce (Andersen, 2004).

5.1.1 Korporativní model sociálního státu

Korporativní model se objevuje zejména ve státech západní a střední Evropy. Jeho hlavními charakteristikami jsou:

- Pro komunikaci mezi zájmovými skupinami (zaměstnanci, zaměstnavatelé, centrální vládou a profesionálními sdruženími) jsou ustanoveny kanály. Vláda je povinná se seznamovat s pozicí ostatních partnerů.
- Zájmové skupiny vyjednávají o široké paletě problémů, nejen o sociální politice.
- Vyjednávání zájmových skupin reflektuje, ale zároveň i znejasňuje rozdíly mezi sektorem veřejným a soukromým.
- V důsledku je sociální politika částečně absorbována hospodářskou politikou, což vede ke zvýšení pravděpodobnosti sociálního smíru.

Příklady korporativního modelu sociálního státu: Francie, Rakousko, Japonsko (Potůček, 1995)

5.1.2 Skandinávský model sociálního státu

Jak již bylo zmíněno, na skandinávský model bývá některými odborníky odkazováno jako na model univerzální. Skandinávské země mají jedno z nejvyšších zdanění populace. To jim ale umožňuje financovat a regulovat sociální služby pro své občany bez ohledu na věk – od jeslí až po domovy pro seniory. Skandinávský model je považován za příklad správně

zorganizovaného sociálně demokratického modelu sociálního státu. Někdy je také označován za střední cestu mezi kapitalismem a komunismem (Abrahamson, 2002).

5.1.3 Liberální model sociálního státu.

Třetím typem modelu sociálního státu je model liberální. Tento model se vyznačuje okrajovou rolí rodiny a státu a velkým důrazem na volný trh a individualismus. Dávky mají dostávat jen ti, kteří je skutečně potřebují, a jejich hlavním zdrojem by měl být právě volný trh. Příkladem státu, kde takový model funguje, mohou být Spojené státy americké (Esping-Andersen, 1990).

Rozdíly mezi modely sociálních států shrnuje následující tabulka:

Tabulka č. 3 – Modely sociálních států

Charakteristiky	Liberální	Konzervativní	Sociálně demokratický
Odpovědnost státu	minimální	optimální	totální
Distribuce podle potřeb	marginální	sekundární	primární
Rozsah povinně poskytovaných služeb	menšina	většina	všichni
Populace krytá povinně poskytovanými službami	menšina	většina	všichni
Výše příspěvků	nízká	střední	vysoká
Část národního důchodu určená na služby poskytované státem	nízká	střední	vysoká
Zkoumání potřebnosti	primární	sekundární	marginální
Povaha klientů	chudáci	občané	členové společnosti
Status klientů	nízký	střední	vysoký

Zdroj: Potůček, 1995

6 Minimální zaručený příjem a sociální stát

Minimální zaručený příjem je zkoumán ze všech možných úhlů – ekonomického, sociologického, politického i filozofického. Idea minimálního zaručeného příjmu přitahuje zájem ze všech možných skupin, protože nabízí naději na změnu v mnoha oblastech, jako jsou sociální spravedlnost, mocenské vztahy na trhu práce a gender equity (Gentillini, Grosh, Rigolini, Yemtsov, 2020).

Minimální zaručený příjem se liší od většiny programů sociálního státu. Sociální programy a dávky bývají zaměřeny na určité skupiny lidí (kategorizované) nebo podle potřeb (např. dávky v nezaměstnanosti a jiné podmíněné dávky). Minimální zaručený příjem je však určen všem občanům neohledně na potřebu či kategorizaci, zároveň není pro jeho obdržení potřeba splnit další podmínky a je vyplácen v hotovosti (Gentillini, Grosh, Rigolini, Yemtsov, 2020).

Pokud se budeme soustředit na univerzálnost minimálního zaručeného příjmu, existuje pět hlavních argumentů, díky kterým představuje lepší alternativu než současné sociální programy.

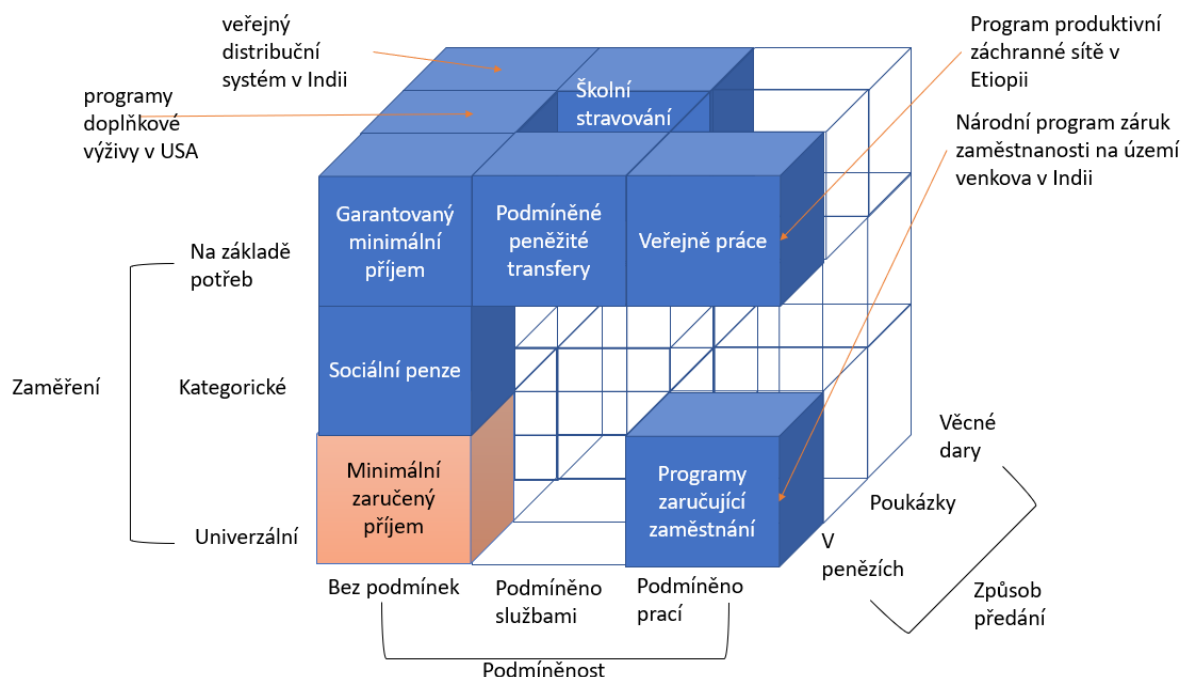
- Díky tomu, že minimální zaručený příjem neukládá žádná kritéria, která by příjemci museli splňovat (kromě občanství nebo trvalého pobytu, popřípadě věku, od kterého bude minimální zaručený příjem vyplácen), není možné, aby se stávaly chyby, jejichž následkem by někteří občané nebyli do podpory zapojeni.
- Univerzalita by mohla pomoci eliminovat některá stigmata spojená s lidmi, kteří od státu dostávají různé druhy podpor. Důkazy z Evropy naznačují, že stigmatizace je jedním z důvodů, proč lidé v některých případech o podporu nežadají, přestože na ni mají nárok.
- Díky změně základní pozice z potenciálních příjemců výhod na garantované příjemce se může stát, že ubydou transakční náklady, které dřív byly nutné, aby se lidé k benefitům dostali (ať se jedná o strávený čas žadatelů, nebo úředníků) – a zároveň by lidé mohli získat další psychologické i ekonomické bonusy, které plynou ze stabilního příjmu (méně stresu, vyhýbání se zoufalým rozhodnutím a další).
- Univerzální dávka bude lépe slučitelná s prací (lidé by se nevyhýbali legální práci, aby nepřišli o benefity).
- Univerzální dávka by mohla posílit programy politické udržitelnosti, jelikož by příjemci minimálního zaručeného příjmu (a tím i voliči) byli ve všech příjmových skupinách (Gentillini, Grosh, Rigolini, Yemtsov, 2020).

Většina argumentů proti univerzálnosti v minimálním zaručeném příjmu je založena na ceně takového opatření a vhodnosti pro svůj účel. Je pravda, že částka za univerzální dávku je vysoká, ale záleží i na způsobu financování (např. redukce současných nákladů na sociální programy, ať už protekční či reaktivní, nebo zvýšení daní). Plošná dávka také nemusí být vhodná pro veškeré účely. Nemůže být příliš redistributivní a progresivní, a tak nemusí mít takový dopad na chudobu a nerovnost ve společnosti. Nedokáže reagovat na krátkodobé změny jako nemoci, ztráta zaměstnání či majetku kvůli např. přírodním katastrofám, tím pádem nemusí být dostatečnou podporou při takovéto události (Gentillini, Grosh, Rigolini, Yemtsov, 2020).

Rozdíly mezi různými sociálními podporami a minimálním zaručeným příjmem ilustruje následující schéma č. 1:

Schéma č. 1: Rozdíly mezi různými sociálními podporami a minimálním zaručeným příjmem

Zdroj: Gentillini, Grosh, Rigolini, Yemtsov, 2020 (autorem přeloženo)

6.1 Český model sociálního státu

Český stát prošel transformací v 90. letech. Ze státu řízeného komunistickou stranou na stát demokratický, z plánované ekonomiky na tržní. Změny čekaly i sociální stát. Na vývoj sociálních politik a jejich podobu má velký vliv veřejné mínění. Dá se říct, že veřejné mínění má na formování sociálních politik stejný vliv jako poptávka konzumentů pro ekonomický trh

(Parsons, 1995). Na počátku 90. let byla česká společnost dle průzkumů výrazně liberálně a individualisticky orientována (Rabušic, Sirovátka 1999). Koncem 90. let se však tento pohled postupně měnil v podporu rovnosti nad svobodou. Průzkum v roce 1991 ukázal, že 65 % dotázaných preferovalo svobodu nad rovností a 45 % souhlasilo s výrokem, že by jednotlivci měli převzít více odpovědnosti, aby se o sebe dokázali postarat. V roce 1998 to však u prvního výroku bylo už jen 49 % a u druhého 21 % (Rabušic, Sirovátka 1999). Úpravy sociálního systému, které v 90. letech probíhaly, odpovídaly náladě ve společnosti. V letech 1992 až 1998 byl premiérem České republiky Václav Klaus a jeho dvě vlády (první 1992 až 1996, druhá 1996 až 1998).

Zvýšil se věk odchodu do důchodu, bylo zavedeno pojištění v nezaměstnanosti (dávky v nezaměstnanosti) – tato dávka však měla nízký strop, 1,5násobku životního minima. Podobně byla nastavena i dávka sociální pomoci (Oorschot, Rabušic, Sirovátka 1999). Životní minimum se stalo základem pro systém dávek. Podle něj se vypočítávaly přídatky na děti, příspěvky na bydlení, teplo, nájemné nebo na dopravu studujících dětí. Životní minimum je indexováno vládou při růstu cen nejméně o 10 %. Sociální dávky vázané na životní minimum tedy postupně ztrácejí hodnotu v porovnání se mzdami (Oorschot, Rabušic, Sirovátka 1999).

Česká republika má jeden z nejnižších příjmů na daních z příjmu ze zemí OECD. Vybere na nich 4,3 % HDP a výdaje na sociální politiku jsou ve výši 12 % HDP (Revue pro sociální politiku, 2020).

6.1.1 Systém sociálního zabezpečení v současnosti

V současné době dělíme systém sociálního zabezpečení na tři pilíře. Sociální pojištění, státní sociální podporu a sociální pomoc. Do sociálního pojištění patří sociální pojištění a zdravotní pojištění. Sociální pojištění se nadále dělí na nemocenské a důchodové. Sociální pomoc pak obsahuje dávky sociální péče (příspěvek na péči, příspěvky pro ZP) a pomoc v hmotné nouzi. Státní sociální podpora pak obsahuje přídatky na děti, příspěvek na bydlení, rodičovský příspěvek, pohřebné a porodné.¹

6.1.2 Podpora v nezaměstnanosti

Podpora v nezaměstnanosti je součástí sociálního pojištění. Aby měl člověk nárok na podporu v nezaměstnanosti, musí být registrován na úřadu práce v evidenci uchazečů o zaměstnání. O

---

¹ Ministerstvo práce a sociálních věcí - https://www.mpsv.cz/documents/20142/955203/ssz_cr_cz.pdf/

zařazení do evidence musí osobně požádat na příslušném úřadu práce. Podává úřadu práce žádost o zprostředkování zaměstnání. Aby byla tato žádost mohla být přijata, musí být žadající fyzická osoba nezaměstnaná a splňovat zákonem o zaměstnanosti stanovené podmínky.²

Základní podmínku činí získávat ve dvou letech předcházejících zápisu do evidence uchazečů o zaměstnání alespoň 12 měsíců důchodové pojištění (zaměstnáním nebo jinou výdělečnou činností). Tuto podmínku lze splnit i tzv. „náhradní dobou zaměstnání“, za kterou se považuje:

- příprava osoby se zdravotním postižením k práci
- pobírání invalidního důchodu pro invaliditu třetího stupně
- osobní péče o dítě ve věku do 4 let
- osobní péče o fyzickou osobu, která se považuje za osobu závislou na pomoci jiné osoby alespoň ve druhém stupni (středně těžká závislost), pokud s uchazečem o zaměstnání trvale žije a společně uhrazují náklady na své potřeby; tyto podmínky se nevyžadují, jde-li o osobu, která se pro účely důchodového pojištění považuje za osobu blízkou
- výkonu dlouhodobé dobrovolnické služby, pokud vykonávaná služba je v průměru alespoň 20 hodin týdně a je vykonávána na základě smlouvy s dobrovolnickou organizací, jež má akreditaci ministerstva vnitra nebo výkonu veřejné služby
- osobní péče o fyzickou osobu mladší 10 let, která se podle zákona o sociálních službách považuje za osobu závislou na pomoci jiné fyzické osoby v prvním stupni (lehká závislost)
- trvání dočasné pracovní neschopnosti nebo nařízené karantény osoby po skončení výdělečné činnosti, která zakládala její účast na nemocenském pojištění podle zákona o nemocenském pojištění, pokud si tato osoba nepřivodila dočasnou pracovní neschopnost úmyslně a pokud tato dočasná pracovní neschopnost nebo nařízená karanténa vznikla v době této výdělečné činnosti nebo v ochranné lhůtě podle zákona o nemocenském pojištění²

6.1.3 Vyplácení podpory v nezaměstnanosti

Doba, po kterou je podpora v nezaměstnanosti vyplácena, se liší podle věku žadatele. Do 50 let věku se jedná o 5 měsíců. Ve věku mezi 50 a 55 lety o 8 měsíců a nad 55 let o 11 měsíců.

---

² Ministerstvo práce a sociálních věcí - <https://www.mpsv.cz/-/evidence-uchazecu-o-zamestnani-a-podpora-v-nezamestnanosti>

Výše vyplácené částky se odvíjí od mzdy, kterou žadatel pobíral naposledy. První dva měsíce činí podpora 65 % této mzdy, další dva měsíce 50 % a po zbývajících dobu jen 45 % průměrného čistého výdělku. Maximální výše podpory v nezaměstnanosti je odvozena od průměrné mzdy a mění se každý rok.

Pokud žadatel pracoval jako OSVČ, bere Úřad práce v potaz poslední vyměřovací základ v rozhodném období přepočtený na kalendářní měsíc. Pokud žadatel ukončil poslední zaměstnání sám nebo dohodou bez vážného důvodu, je podpora v nezaměstnanosti po celou dobu 45 % průměrné čisté mzdy nebo vyměřovacího základu. V době, kdy je člověk v evidenci úřadu práce, si může přivydělávat v rámci tzv. „nekolidujícího zaměstnání“, pokud částka takto vydělaná nepřesáhne polovinu minimální mzdy. V případě vícero výdělků se tyto výdělky sčítají.²

Při zařazení do modelů sociálního státu musíme mít na paměti, že žádný stát se nedá do žádného modelu zařadit čistě. Státy vždy vykazují známky i jiných modelů – vždy se jedná o smíšené přístupy, nicméně většinou se dá najít převažující trend. V České republice můžeme za převažující model označit konzervativní, jelikož ČR velmi podporuje rodiny, Češi rodině věří více než státu a dávky mají spíše charakter záchranné sítě. Je zde vidět model zásluhovosti. Můžeme však najít i prvky liberálního modelu, např. při podpoře nezaměstnaných nebo bezdomovectví a také u dalších dávek sociální pomoci, které jsou poměrně nízké a založené na testování potřebnosti, i prvky sociálně-demokratického systému například u podpory rodin a rodinné politiky (Rabušic, Sirovátka 1999).

6.2 Finský model sociálního státu

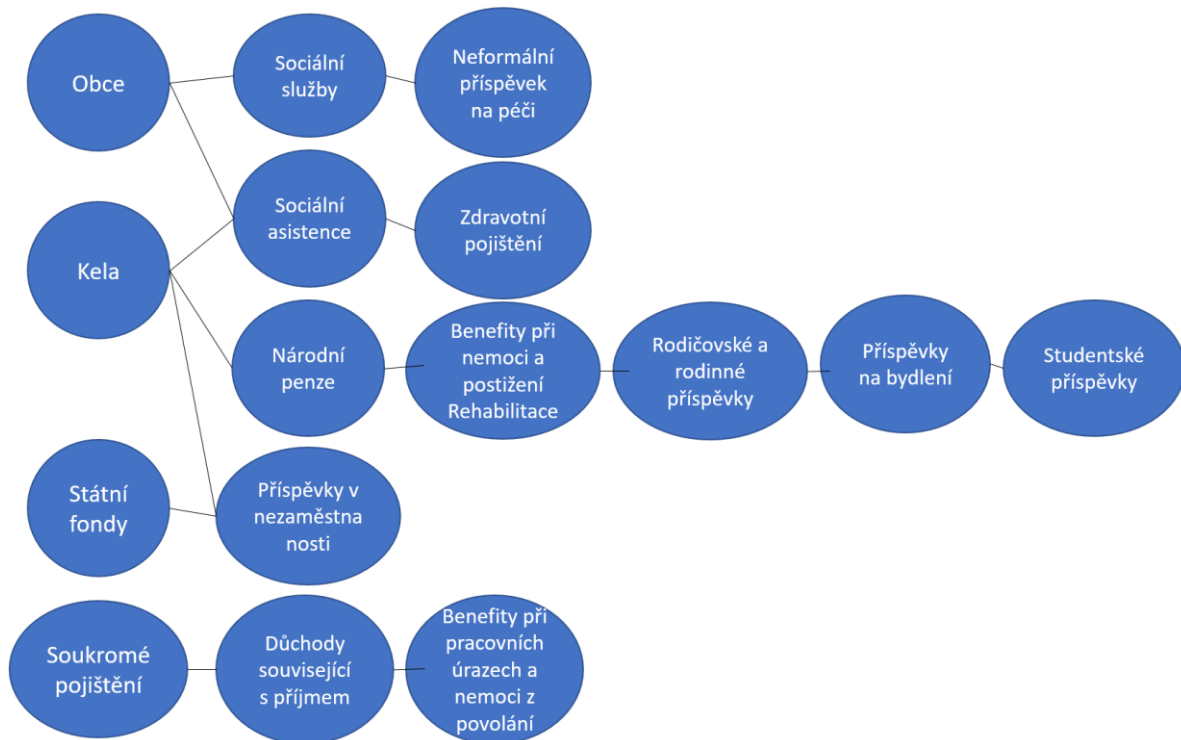
Finský sociální stát patří do skandinávského modelu, jako každý stát má však svá specifika. Finové na svoji politiku sociálního zabezpečení vydávají až 30 % svého hrubého domácího produktu. Jelikož je sociální stát finančně náročný, mají Finové i vysoké daně. Příjmy z daní jsou ve výši 42 % HDP, průměr zemí OECD činí jen 20 %. Nejvyšší příjmy má Finsko z daní z příjmů a z daní na zboží a služby (15 % a 14 % HDP). Ve Finsku vybírá daně jak centrální vláda, tak i obce (Jauhiainen, ylikännö, Kangas, Simanainen, 2021).

Finský sociální stát je složitý, převážně kvůli byrokracii, která je od lidí vyžadována. Finské vlády se v minulosti snažily systém zjednodušit a odstranit přebytečnou byrokracii, všechny pokusy však měly jen nepatrný dopad. Experiment s minimálním zaručeným příjmem by se dal brát i jen jako další kapitola bojů za zlepšení tohoto systému a přimět nepracující, aby si našli

práci. Finský sociální stát si můžeme rozdělit do několika oblastí, podle toho, pro koho je určena pomoc, kterou poskytuje, popřípadě kdo má tuto pomoc na starosti.

Stejně jako výběr daní i zajišťování sociálních služeb má v kompetenci jak finský stát, tak i jeho jednotlivé obce. Dělení povinností ukazuje schéma č. 2.

Schéma č. 2 – Dělení financování sociálních benefitů

Zdroj: Kela 2022

Finský sociální systém usiluje o zabezpečení základní jistoty všem lidem žijícím ve Finsku bez ohledu na pracovní minulost. Tyto dávky vyplácí z větší části Finský institut sociálního pojištění (Kela), ten také vyplácí benefity základní sociální asistence. Obce jsou zase zodpovědné za zajišťování doplňkové nebo preventivní asistence při sociálních problémech občanů. Také vyplácejí některé „cash for care“ služby. To je systém, ve kterém dostává občan za péči zaplacen.

Příspěvky, které jsou provázány s příjmy daného člověka, se snaží zachovat jeho životní úroveň v případě, že jeho příjmy ze zaměstnání ustanou. Ať už je to kvůli nemoci, ztrátě zaměstnání, stáří nebo jinému znevýhodnění. Finský sociální systém nemá zastropované částky, které mohou lidé dostávat. Částky, které jsou příjemcům podpory dávány, se vypočítávají na

základě předchozích příjmů. Navíc kromě nemocenského pojištění se všechny složky sociálního pojištění, které jsou provázány s příjmem, administrují buď soukromou pojišťovnou, nebo polostátní pojišťovnou.

Finský sociální stát se nadále liší od zbytku skandinávských zemí tím, že většina vyplácených dávek je testována individuálně, místo aby byly vzaty v potaz např. příjmy celé domácnosti. Příjmy celé domácnosti jsou zahrnuty pouze v několika málo případech, zejména u příspěvku na bydlení a převodů na sociální pomoc.

6.2.1 Podpora v nezaměstnanosti ve Finsku

Každý žadatel o podporu v nezaměstnanosti se musí zaregistrovat v portálu pro lidi, kteří hledají práci. Na základě jejich preferencí jim poté chodí upozornění na volná místa podle těchto kritérií. Zároveň mohou žádat o finanční podporu v nezaměstnanosti, kterou jim vyplatí buď Kela, nebo, pokud jsou žadatelé členy nezaměstnaneckých fondů nebo odborů, by měli požádat o podporu tyto organizace. Pro vyplacení podpory je nutné zaregistrovat se jako „jobseeker“, tedy někdo, kdo hledá práci.

Nezaměstnaní mohou žádat o dva typy podpory. Prvním je základní příspěvek v nezaměstnanosti a druhým podpora trhu práce.

6.2.1.1 Základní příspěvek v nezaměstnanosti

Základní příspěvek v nezaměstnanosti je vyplácen lidem, kteří splňují podmínku zaměstnanosti, ale stanou se nezaměstnanými.

Podmínku zaměstnanosti splňuje ten, který ve 28 týdnech, které předcházely žádosti o základní příspěvek v nezaměstnanosti, pracoval alespoň 26 týdnů a měl odpracováno alespoň 16 hodin v týdnu. Také musí být splněny podmínky na mzdu. Denní mzda musí být alespoň 58,23 eur a hodinová mzda alespoň 7,28 euro. Informace o mzdách Kela získává z národního registru příjmů.

Výjimky z podmínky zaměstnanosti: V zaměstnání s nestandardní pracovní dobou (jako jsou například učitelé, profesionální sportovci nebo kreativní pracovníci) mohou podmínky zaměstnanosti splnit i lidé, kteří odpracují méně než 18 hodin. To, zda jsou tyto podmínky splněny, může být rozhodnuto na základě druhu příjmu či profese. Pokud člověk pracuje ve firmě, která je řízena jeho rodinou, musí mít odpracováno alespoň 52 týdnů a nevlastnit podíl firmy. Kritéria pro odpracované hodiny a mzdu jsou neměnné. Maximální doba, kterou je možné pobírat základní příspěvek v nezaměstnanosti, je 400 dní, pokud byl však žadatel

o příspěvek zaměstnán kratší dobu než tři roky, je maximální délka vyplácení příspěvku jen 300 dní. (Kela, 2022)

Pokud je žadatel i po této lhůtě stále nezaměstnán, může zažádat o podporu trhu práce. Žádat o podporu je možné i v 17 letech, pokud má žadatel splněno povinné vzdělání nebo musel toto vzdělávání přerušit kvůli dlouhodobé nemoci (Kela, 2022). Požadavky na osoby samostatně výdělečně činné:

- Aby člověk splnil požadavky jako osoba samostatně výdělečně činná, musel být OSVČ alespoň 15 měsíců z 48 měsíců, které předcházely žádosti o příspěvek. Zároveň musel příjem tohoto člověka činit alespoň 13 573 EUR za rok.
- OSVČ, která podnikala 4 měsíce v řadě, také splňuje podmínku zaměstnanosti.
- Libovolné zaměstnání během 28 měsíců, které předcházelo nezaměstnanosti, je též zahrnuto při posuzování podmínky zaměstnanosti pro OSVČ (Kela, 2022).

6.2.1.2 Sledované období

Sledované období je doba, za kterou se člověkem vykonaná práce bere v potaz při určování splnění podmínky zaměstnanosti.

28 či 48měsíční sledovací období může být prodlouženo kvůli nemoci, prezenčnímu studiu nebo starání se o děti, které nejsou starší 3 let. Maximální doba prodloužení sledovaného období je 7 let, nejdelší možné období trvá 9 let a 4 měsíce.

6.2.1.3 Validita podmínky zaměstnanosti

Pokud člověk střídá zaměstnání s nezaměstnaností, nemusí podmínku zaměstnanosti splnit pokaždé. Pokud však opustí trh práce na víc než 6 měsíců bez přijatelného důvodu, není mu možné vyplácet příspěvek v nezaměstnanosti, dokud podmínky znovu nesplní (Kela, 2022).

6.2.1.4 Podpora trhu práce

Podpora trhu práce je určena k tomu, aby žadatelé pomohla najít si práci. Je určena pro lidi, kteří nemohou dostávat základní příspěvek v nezaměstnanosti, protože nesplňují podmínku zaměstnanosti, a dále pro lidi, kteří již vyčerpali dobu, po kterou mohli pobírat základní příspěvek v nezaměstnanosti.

Všechny další benefity sociálního zabezpečení jsou odečítány od podpory trhu práce (Kela, 2022).

6.2.1.5 Problémy finského sociálního státu

Finský sociální stát trpí podobně jako ten český na to, že některým lidem, kteří pobírají dávky v nezaměstnanosti v kombinaci s dalšími sociálními benefity, se nevyplatí pracovat, protože to jejich příjem zvýší minimálně nebo vůbec, v horším případě se může stát, že budou mít i peněz méně. Politici se tento problém snažili vyřešit, bohužel neúspěšně. Jeden z důvodů, proč Finsko pořádalo experiment s minimálním zaručeným příjmem, je právě ten, že by pomohl odstranit tyto problémy, které ve Finském sociálním systému jsou (Kangas, Simanainen 2021).

7 Srovnání finského a českého sociálního státu

Český a finský sociální stát jsou rozdílné v mnoha ohledech. Oba vznikaly jiným způsobem, mají jinou historickou zkušenost a v různých časech je ovládaly různé nálady. I kvůli tomu se liší jejich přístupy k sociálnímu státu a různým službám a dávkám. V této kapitole poukážu na rozdílnou historickou zkušenost, rozdíly v poskytování dávek a služeb.

7.1 Historický vývoj

V České republice měl sociální stát nějakou podobu již za Rakouska-Uherska. Na tu navazovala 1. republika, za války se sociální stát nerozvíjel a po ní přišla vláda komunistické strany, která celý stát včetně sociálního státu přetvořila podle své ideologie. Avšak po sametové revoluci byly nálady ve společnosti zase více nakloněny individualismu a liberálním myšlenkám. Všechny tyto faktory mají svůj vliv na tom, jak dnes český sociální stát vypadá.

Finsko má jiný historický vývoj. Většinu své historie strávilo pod jinými státy (Švédskem a Ruskem). Největší vliv na formování sociálního státu měly ale odborářské organizace, a to zejména od 70. let, kdy se dařilo odborářům dostávat do parlamentu. V roce 1975 pouhých 16 % vládních komisí a poradních orgánů fungovalo bez odborářů.³ Odbory měly tedy obrovský vliv na formování zejména sociální a pracovní politiky státu a jejich vliv v druhé polovině 90. let jen rostl (Pesonen Riihinen, 2002).

7.2 Sociální dávky

Česká republika poskytuje různé typy dávek – více rozepsané v předchozí kapitole. Dávky v České republice jsou většinou poměrně nízké, jejich výše se odvíjí od životního minima a jsou testované (přidělují se na základě potřeby), a tedy dostupné jen té nejchudší části

---

³ Napojení parlamentních stran na odbory v jednu dobu bylo tak velké, až se začalo říkat, že parlament je pouhé razítko a zákony ve skutečnosti vznikají v kuřárnách odborových organizací. (Pesonen Riihinen, 2002)

populace. Dobrým příkladem je podpora v nezaměstnanosti, která je časově omezená a s postupujícím časem se snižuje částka, kterou člověk dostává, a její výše se odvíjí od platu.

Oproti tomu ve Finsku jsou dávky komplexní, štědré a univerzální. Příkladem může být podpora v nezaměstnanosti. Existuje systém dlouhodobé podpory v nezaměstnanosti. Nejdříve člověk dostane „Basic unemployment allowance“, které činí v současnosti 34.50 euro na den a může být dále navýšen například podle počtu dětí. Tento základní příspěvek může být pobírán po 400 dní a po jejich uplynutí je možno pobírat „Labour market subsidy.“. Tato dávka je již testována, její výše však zůstává stejná a je možné ji pobírat po neomezenou dobu (Kella 2022).

Rozdíly mezi sociálními státy České republiky a Finska jsem se pokusil shrnout v následující tabulce, použil jsem některé parametry, které použil Potůček (1995) při srovnání typologií sociálních států.

Tabulka č. 4 – Srovnání českého a finského sociálního státu

	Česká republika	Finsko
Typologie	konzervativní model	Sociálně demokratický model
Odpovědnost státu	optimální	totální
Distribuce podle potřeb	sekundární	primární
Rozsah povinně poskytovaných služeb	omezený	extenzivní
Populace krytá povinně poskytovanými službami	menšina	většina
Výše příspěvků	nízká	vysoká
Zkoumání potřeb	primární	marginální

Zdroj: autor dle Potůček, 1995

8 Finský experiment s minimálním zaručeným příjmem

Ve finské společnosti byla myšlenka minimálního zaručeného příjmu již delší dobu diskutována. Finský model sociálního státu, zejména sociálních podpor a dávek se totiž v některých aspektech podobá minimálnímu zaručenému příjmu. Zařadit experiment s minimálním zaručeným příjmem si do programového prohlášení napsala finská vláda. Experiment byl tedy stavěn seshora a účast v experimentu nebyla založena na dobrovolnosti, čímž se liší od ostatních experimentů s minimálním zaručeným příjmem, které byly uskutečněny. Stejně tak i od experimentů s negativní daní, které též byly dobrovolné (Jauhiainen, Ylikännö, Kangas, 2021)

Vyhodnocení výsledků bylo plánováno od samotného začátku experimentu, jelikož se předpokládalo poskytnutí empirických důkazů pro budoucí sociální reformy. Vše potřebné pro vyhodnocení dat bylo naplánováno ještě před samotným začátkem experimentu. Vyhodnocovací proces započal v roce 2018, kdy byla shromážděna data za první rok experimentu (Jauhiainen, Ylikännö, Kangas, Simanainen, 2021a).

Ve Finsku je o minimální zaručený příjem vysoký zájem veřejnosti. Podpora roste převážně u lidí, kteří pocítují, že jejich příjem není adekvátní, nebo si nejsou jisti stabilitou svojí práce.

8.1 Politické pozadí finského experimentu:

V době vyhlášení experimentu byla pro minimální zaručený příjem nakloněna více opozice než vládní koalice (jen jedna vládní strana podporovala zaručený příjem, přesto zahájila experiment). Experiment byl v parlamentu schválen jednomyslně, i přes kritiku jak od levicových, tak pravicových stran. Návrh však nebyl schválen v původní zamýšlené podobě. Politiky tlačil čas a také nechtěli na experiment vydat tolik zdrojů, kolik by bylo potřeba (Jauhiainen, Ylikännö, Kangas, Simanainen, 2021b).

8.2 Vyhodnocení experimentu

Jak již bylo zmíněno v předchozích kapitolách, s vyhodnocením experimentu se počítalo již od samotného začátku, protože výsledky měly posloužit k implementaci nových reforem sociálního systému. Na vyhodnocení experimentu se podílelo více institucí z Finska. Byly jimi Finský institut sociálního pojištění (Kela), Institut ekonomického výzkumu (VATT), Universita Turku, Universita Helsinky, Pracovní institut ekonomického výzkumu, Finská asociace duševního zdraví a think tank Tänk. Některé organizace pomáhaly již s přípravou experimentu, jiné se přidaly až k jeho vyhodnocení. Vyhodnocení experimentu financovalo ministerstvo

zdravotnictví a sociálních věcí. Hlavním cílem hodnocení bylo zjistit, jaký měl minimální zaručený příjem dopad na zaměstnanost, ale kromě toho výzkumníci zjišťovali řadu dalších věcí (Jauhiainen, Ylikännö, Kangas, Simanainen, 2021b).

Výzkumníci měli k dispozici data o účastnících jak z kontrolní, tak testovací skupiny z finských registrů. Ty se pravidelně aktualizují a data v nich se nemažou. Díky tomu bylo možné získávat informace o stavu před zahájením experimentu, během experimentu i po jeho skončení.

Data z registrů bylo možné získávat bez ohledu na chuť jednotlivců se účastnit např. dotazníkového šetření. Data z registrů byla tedy sebrána od všech účastníků experimentu – tedy od 2000 lidí, kteří pobírali minimální zaručený příjem, i od celé kontrolní skupiny, která činila 173 000 lidí. (Jauhiainen, Ylikännö, Kangas, Simanainen, 2021b)

Tabulka č. 5 – Obsahy dat z registrů

Register	Data
Kela	Cílová populace experimentu Platby minimálního zaručeného příjmu Platby sociálního zabezpečení
ETK (Finské centrum penzí)	Zaměstnanost
Lokální úřady práce	Počet registrovaných osob, které hledají práci Účast na politických opatření na trhu práce
Finská daňová správa	Příjmy ze zaměstnání Další zdanitelné příjmy
Středisko evidence obyvatel	Demografické proměnné

Zdroj: (Jauhiainen, Ylikännö, Kangas, Simanainen, 2021b)

Z vybrané části populace (nezaměstnaní, kteří si hledají práci, jsou zaregistrováni u úřadů práce) byla náhodným výběrem vybrána skupina účastníků, která bude pobírat minimální zaručený příjem. Zbytek vybrané populace tvořil kontrolní skupinu. Údaje, které výzkumníci v obou skupinách sledovali, byly počet dnů, kdy byli účastníci výzkumu zaměstnání v období od

1. 11. 2017 do 31. 10. 2018, dalšími faktory byly roční příjmy, příjem ze sociálních příspěvků a to, kolikrát se zapsali do zaměstnaneckých služeb. Výsledky ukázaly, že minimální zaručený příjem na zaměstnanost neměl příliš velký dopad. Lidé, kteří příjem pobírali, byli zaměstnání o 6 dnů více během roku oproti kontrolní skupině. V oblasti zaměstnanosti minimální zaručený příjem pomohl sehnat zaměstnání zejména lidem, pro které není finština rodným jazykem, a rodinám s dětmi. Zároveň byli lidé, kteří minimální základní příjem pobírali, aktivní podobně nebo stejně jako předtím, než začali minimální základní příjem dostávat, a to i přesto, že jeho získání není ničím podmíněno (Jauhiainen, Ylikännö, Kangas, Simanainen, 2021b).

8.2.1 Dotazníkové šetření a rozhovory

Experiment se chtěl zaměřit nejen na čísla, které mohl získat z finských registrů. Jedna z věcí, na kterou se také experiment zaměřil, bylo subjektivní vnímání dobrého života účastníků a jejich hodnocení experimentu z pohledu účastníků. Toto šetření již bylo dobrovolné. Na účast v dotazníkovém šetření bylo vybráno 2000 lidí, kteří pobírali minimální zaručený příjem, a 5000 lidí z kontrolní skupiny. Podařilo se kontaktovat celkem 3970 lidí. Šetření se nakonec zúčastnilo pouze 31 % z testované skupiny a pouhých 20 % ze skupiny kontrolní. Kvůli tomu, že lidé, kteří se rozhodli zúčastnit dotazníkového šetření, nezastupovali rovnoměrně skupiny, které se zúčastnily experimentu, rozhodli se výzkumníci data z dotazníků převážít (Jauhiainen, Ylikännö, Kangas, Simanainen 2021b).

Další data výzkumníci získávali z osobních rozhovorů, těch nakonec proběhlo 81. Rozhovory měly tři témata. Životní situace účastníků, nezaměstnanost práce a byrokracie, zkušenosti s experimentem (Jauhiainen, Ylikännö, Kangas, Simanainen 2021b).

Výsledky ohledně zaměstnanosti neukázaly velký rozdíl mezi kontrolní skupinou a experimentální skupinou. Podle dotazníků mělo 35 % z experimentální skupiny práci ke konci roku 2018 oproti 28 % z kontrolní skupiny. Tato čísla se trochu liší od dat z registrů. Podle nich mělo zaměstnání z experimentální skupiny 27 % lidí a z kontrolní 25 % (Ylikännö, Kangas, 2021).

Výsledky ohledně subjektivního zdraví dopadly podobně těsně. Tato data byla sbírána pomocí telefonických rozhovorů a analyzována pomocí porovnání distributivní a souhrnné statistiky. Pomocí t-testu a chí-kvadrát testu určili 5% hranici signifikantnosti. Výzkumníci se na něj ptali pomocí otázky „Jak byste hodnotil svoje zdraví?“ a nabídli pět odpovědí: „velmi dobře“, „dobře“, „slušné“, „špatné“, „velmi špatné“. 58.5 % z experimentální skupiny uvedlo,

že je jejich zdraví dobré nebo velmi dobré. V kontrolní skupině to bylo 51.4 % lidí. Prostřední odpověď zvolilo 32.1 % lidí v experimentální a 27.9 % v kontrolní skupině. Za špatné nebo velmi špatné považovalo své zdraví 13.4 % experimentální a 16 % kontrolní skupiny. Data ohledně subjektivního zdraví se blíží statistické signifikanci (Simanainen, Tuulio-Henriksson, 2021).

Poslední část dotazníkového šetření se týkala subjektivního pocitu štěstí, pohodlí a finanční zajištěnosti. Účastníci experimentu i lidé z kontrolní skupiny byli dotázáni, jak hodnotí v současnosti příjem své domácnosti. Na odpověď mohli vybírat ze čtyř možností: „žiji komfortně“, „zvládám“, „je to obtížné“, „je to velmi obtížné“. V experimentální skupině 13 % účastníků cítilo, že žije komfortně, a 47 %, že zvládají. V kontrolní skupině to bylo pouze 8 % a 44 %. 40 % experimentální skupiny mělo nějaké potíže oproti 48 % kontrolní skupiny. Ohledně finanční zajištěnosti odpovídali na následující čtyři otázky:

- Mám starosti s financováním
- Moje finanční situace je pod kontrolou a zvládám platit účty včas
- Mohu činit rozumná finanční rozhodnutí
- Mám úspory na krizové situace

Na tyto otázky mohli účastníci odpovídat „vždy“, „někdy“, „zřídka“ a „nikdy“. Po zkombinování odpovědí někdy a zřídka se 73 % experimentální a 75 % kontrolní skupiny alespoň zřídka bojí o své finance. 26 % experimentální skupiny se vždy bojí oproti 34 % kontrolní skupiny. 14 % experimentální skupiny se nikdy nebálo o své finance. V kontrolní skupině to bylo 11 % (Lassander, Jauhiainen, 2021).

9 Využitelnost výsledků finského experimentů pro aplikování minimálního zaručeného příjmu v ČR pohledem expertů

Finský experiment byl veřejností vnímán rozporuplně a spíše jako neúspěšný. Nepodařilo se ověřit tvrzení, že minimální zaručený příjem pomůže nezaměstnaným lidem s hledáním zaměstnání lépe než podpora v nezaměstnanosti. Experiment však ukázal pozitivní změny u účastníků experimentu oproti kontrolní skupině v datech, která byla sbírána pomocí dotazníků a rozhovorů. Finský experiment nám nepřinesl data o zbytku populace, jelikož se týkal pouze dlouhodobě nezaměstnaných. Experti se však shodli, že chybějící data pro nás nemusí být problém, jelikož jsou dostupná z jiných experimentů, které probíhaly dříve. Například z experimentů v severní Americe ze 70. let.

Podle Jitky Cardové Finský experiment nebyl dobře provedeným experimentem. Experimentu vytkla, že byl proveden na politickou objednávku za účelem zjistit, zda si dlouhodobě nezaměstnaní najdou díky minimálnímu základnímu příjmu práci, a také to, že se týkal jednotlivců, a tedy nejsou data o tom, co by se dělo v komunitě. I přesto experti poukázali na zlepšení rodinných vazeb účastníků, důvěry ve stát a státní instituce a celkového zlepšení psychického stavu účastníků experimentu (Rozhovor Mairovský, Cardová 2022). Podle Matějky jsou data z finského experimentu zajímavá, vzhledem k tomu, jakým způsobem byli lidé vybráni a jaké měli zastoupení v experimentu. A také že byli vybráni napříč Finskem a experiment se netýkal pouze jednoho regionu (Rozhovor Matějka 2022).

Štěpán Maierovský k potřebným datům říká: „*Je potřeba si říct, o jakém základním příjmu uvažujeme, o jak vysoké částce. U toho základního příjmu někteří uvádějí jako jednu ze základních definic a nutných aspektů to, že by měl pokrýt základní lidské potřeby jako bydlení, jídlo a tak dále. Mně se docela líbí rozdělení toho základního příjmu na plný a částečný, kdy se uvažuje o základním příjmu i v takovém případě, že by byl v nižší výši, že by nepostačoval k pokrytí základních potřeb, ale i tak by mohl mít nějaké benefity.*“ (Rozhovor Maierovský, 2022). K úvahám o zavádění minimálního zaručeného příjmu je tedy nejprve potřeba si říct, o jakém příjmu mluvíme. Finský experiment pracoval s částkou 560 euro na měsíc. Tedy s částkou, která nepokryje veškeré základní potřeby. I tak výsledky ukazují zlepšení subjektivního pocitu zdraví a štěstí.

9.1 Možnosti implementace minimálního zaručeného příjmu v ČR

Důležitým aspektem při zavádění experimentu nebo implementace minimálního zaručeného příjmu je financování. Názory expertů na náročnost financování minimálního zaručeného příjmu se liší. Jitka Cardová je toho názoru, že na minimální zaručený příjem každý stát má, a to i v takové výši, která pokryje základní životní potřeby. Štěpán Mairovský naopak tvrdí, že záleží na výši minimálního zaručeného příjmu, který chceme zavádět, a Filip Matějka je toho názoru, že si minimální zaručený příjem v současném nastavení systému nemůžeme v ČR dovolit (Rozhovor Cardová, Mairovský, Matějka 2022).

Bariéry implementace základního příjmu v České republice vidí experti také jinde. Podle Jitky Cardové je jediným problémem politická vůle. Štěpán Mairovský si myslí, že kromě politické vůle by mohl být problém i s Ústavním soudem. Je toho názoru, že zákon, který by schvaloval experiment podobný tomu finskému, by u Ústavního soudu mohl narazit. *„U nás si myslím, že se tyto věci možná posuzují trošku přísněji než v některých jiných zemích, třeba si umím představit, že tohle by nám někdo dal před ústavní soud.“* (Rozhovor Mairovský 2022).

9.2 Reformní kroky nutné pro implementaci minimálního zaručeného příjmu v ČR

Český stát je od finského odlišný v mnoha ohledech, jak již bylo zmíněno v kapitole č. 8. Vzhledem k české sociální a daňové politice by se implementace minimálního zaručeného příjmu neobešla bez reforem těchto politik. Reforma daňové politiky by měla za úkol získat dostatek prostředků na financování minimálního zaručeného příjmu. Podle Štěpána Mairovského bychom toho mohli docílit zvýšením majetkových daní. Kromě daně z nemovitosti by se mohla například zavést daň z kapitálu. Dále by podporoval progresivní zdanění práce a více dbal na daně u OSVČ, jelikož současný systém více zdaňuje zaměstnance (Rozhovor Mairovský, 2022).

Filip Matějka tvrdí, že krokem k základnímu příjmu by bylo zrušení chyb současného daňového systému, třeba u pracujících důchodců. Hlavním přínosem minimálního zaručeného příjmu je fakt, že není demotivační. Tím, jak je nastaven, se lidé nemusí bát, že o něj přijdou, pokud si najdou práci, na rozdíl od dnešních dávek, které občas způsobují, že se lidem nevyplácí pracovat. Zároveň by podle něj minimální zaručený příjem pomohl lidem se změnou zaměstnání, jelikož se lidé často bojí zaměstnání měnit kvůli nejistotě spojené s nezaměstnaností. Základní příjem by lidem mohl dodat jistotu a snížilo by se riziko při změně zaměstnání. Na druhou stranu není v současné době vhodný pro všechny cílové skupiny:

„Univerzální základní příjem rozhodně není možný, protože by to dopadlo tak, že najednou spousta lidí, kteří dostávají poměrně slušné dávky, by dostávala daleko méně. Co jde udělat, je, že si vyberete nějakou skupinu lidí a těm budete komplikované dávky dávat v této jednodušší formě.“ (Rozhovor Matějka 2022).

Reforma sociálních dávek podle Mairovského by byla vhodná, ale jakým způsobem a které dávky rušit nebo měnit by záviselo na výši minimálního zaručeného příjmu. V každém případě by dle něj bylo vhodné zachovat dávky, které souvisí se zdravotním stavem, a ostatní dávky by se mohly pozměnit tak, aby doplňovaly minimální zaručený příjem (Rozhovor Mairovský 2022).

Oproti tomu Cardová je toho názoru, že by nebyla nutná reforma před zavedením minimálního zaručeného příjmu, ale až po jeho zavedení bychom měli teprve zavádět reformy, jelikož v současnosti nemůžeme vidět, co bude potřeba. Při implementaci považuje za důležité, aby částka byla dostatečná, tedy aby pokrývala veškeré základní životní potřeby (částka 1000 euro), aby tuto částku nemohli lidé ztratit a měli jistotu, že jim ji nikdo nevezme alespoň jedno volební období (4 roky) a aby tuto částku dostávali všichni. Nepodmíněný základní příjem je podle ní „transformační klíč“ ke transformaci společnosti. *„My víme, že ekonomicky na to každá země má, víme, že není žádoucí, aby země zaváděly nepodmíněný příjem izolovaně, ale že by měly ostatní země následovat nebo alespoň větší celky jako Evropa.“ (Rozhovor Cardová 2022).*

Štěpán Mairovský je toho názoru, že implementace minimálního zaručeného příjmu by mohla začít například „překlopením“ slevy na poplatníka v plošnou dávku, kterou by dostávali všichni občané starší 18 let. To by nestálo stát příliš mnoho financí navíc, jelikož slevu na dani využívá většina populace (Rozhovor Mairovský 2022). Poté by mohly následovat plošné příspěvky na děti, srovnání důchodů a další plošná opatření, která by zemi připravila na základní příjem.

9.3 Přínosy minimálního zaručeného příjmu

Minimální zaručený příjem by podle expertů měl řadu přínosů pro život lidí, kteří by ho dostávali. Podle Štěpána Mairovského by minimální zaručený příjem pomohl odstranit stigmatizaci lidí, kteří pobírají sociální dávky. Jitka Cardová je toho názoru, že minimální zaručený příjem by lidem pomohl zlepšit budování vztahů v komunitách, umožnil by jim dělat práci, která je bude bavit a dávat jim smysl a obecně pomohl transformovat společnost. Filip

Experti se shodují na tom, že minimální zaručený příjem by pomohl lidem se změnou zaměstnání. *„Lidé přijdou do firmy a zůstanou v ní i třicet let, protože se bojí odejít. Přejdu, oni mě vyhodí a tak dále. To je projev pro ekonomiku neefektivní, protože pak lidé nejsou v té práci, na kterou se nejvíce hodí.“* (Rozhovor Matějka 2022).

Závěr

Finský experiment nepřinesl nové poznatky v oblasti dopadu zavedení minimálního nepodmíněného příjmu, jeho výsledky jsou však v souladu s předchozími zjištěními – tedy že pomáhá lidem pobírajícím minimální zaručený příjem k pocitu štěstí, finanční jistoty a menší míře stresu. Finský experiment měl zároveň za úkol zjistit, zda by minimální zaručený příjem pomohl nezaměstnaným najít si snáze práci místo pobírání sociálních dávek. Zde byla data spíše zklamáním a odpověď na otázku záporná. Finský experiment také srovnával účastníky experimentu (experimentální skupina) s kontrolní skupinou. Obě skupiny tvořili lidé dlouhodobě nezaměstnaní. Výsledky dotazníkových šetření mezi participanty obou skupin ve finském experimentu ukázaly, že v experimentální skupině bylo méně lidí, kteří se strchovali o své finance oproti skupině kontrolní. Nicméně rozdíly ve výsledcích ohledně financí nebyly nijak razantní, lišily se jen od dvou do osmi procent, kdy experimentální skupina vždy dopadla lépe než kontrolní. Výsledky by mohly být přesvědčivější, pokud by experiment trval déle. Dotázaní experti nebyli ve vztahu k realizaci a výsledkům finského experimentu jednotní, někteří se domnívali, že experiment měl závažná pochybení, někteří naopak ocenili jeho průběh.

Výsledky finského experimentu pohledem expertů by mohly být využitelné pro implementaci podobného experimentu v českých podmínkách. Někteří experti se však domnívají, že vzhledem k odlišnostem sociálního státu/systému sociálního zabezpečení v obou zemích je pravděpodobné, že kdyby se podobný experiment konal na území České republiky, byla by vyplácena nižší dávka. Rovněž se shodovali na tom, že podobný experiment v ČR by mohl mít srovnatelné účinky jako ve Finsku – tedy úbytek stresu, jistotu finančního příjmu a větší spokojenost se životem, který účastníci experimentu vedli.

Český a Finský stát jsou velmi odlišné. Finský model sociálního státu patří do skandinávského modelu, kdežto český spíše do modelu konzervativního. Český stát ve srovnání s Finskem vydává na sociální stát/systém sociálního zabezpečení výrazně méně, pouze 12 % HDP, a na daních z příjmu vybere jen 4,3 % svého HDP oproti Finsku, které vydává na svou sociální politiku 30 % svého HDP a na daních z příjmu vybere 43 % HDP. Česká republika má většinu svých dávek testovanou a dostupnou jen pro nejchudší část populace, kdežto ve Finsku jsou dávky více univerzální a testované méně. Pokud by Česká republika chtěla přemýšlet o implementaci minimálního zaručeného příjmu, muselo by dle expertů dojít k reformě daňové

soustavy ČR. Mezi experty navrhované úpravy patří zrušení daňových výjimek a zavedení progresivního zdanění. Také zvýšení majetkových daní. Zároveň se experti shodovali na tom, že by byla důležitým kritériem úspěšnosti výše minimálního zaručeného příjmu, kdy v ideálním případě by výše minimálního zaručeného příjmu měla pokrývat základní životní potřeby.

Literatura

1. ABRAHAMSON, Peter. The Scandinavian Model of Welfare: Comparing social welfare systems in Nordic Europe and France. *Rencontres et recherches*. [online]. 2002, 2002(4), 31–60 [cit. 2022-01-03]. ISSN 1262-5515. Dostupné z: <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10224/3574/abrahamson.pdf>
2. *Amount and payment of labour market subsidy* [online]. © Kansaneläkelaitos – The Social Insurance Institution of Finland, 2022 [cit. 2022-03-07]. Dostupné z: <https://www.kela.fi/web/en/amount-and-payment-labour-market-subsidy>
3. ANDERSEN, Torben M. Challenges to the Scandinavian welfare model. *European Journal of Political Economy* [online]. 2004, 20(3), 743–754 [cit. 2022-01-03]. ISSN 1873-5703. Dostupné z: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0176268004000503>
4. BÉLAND, D. *What is social policy? Understanding The Welfare State*. Cambridge: Polity Press, 2010. ISBN 978-0745645841.
5. BOGNER, A, B. LITTIG, W. MENZ (eds.). *Interviewing Experts*. New York: Palgrave Macmillan, 2009. ISBN 978-1-349-30575-9.
6. BRABEC, Martin, Marek HRUBEC a Markéta MINAŘOVÁ. *Základní příjem ve světě: Argumenty, experimenty, dějiny*. Praha: Epocha, 2021. ISBN 978-80-278-1078-9.
7. Česko dává na sociální ochranu menší podíl HDP než Polsko, Maďarsko nebo Slovensko. *Revue pro sociální politiku a výzkum* [online]. 29. 2. 2020 [cit. 2022-05-16]. Dostupné z: <https://socialnipolitika.eu/2020/02/cesko-dava-na-socialni-ochranu-mensi-podil-hdp-nez-polsko-madarsko-nebo-slovensko/>
8. ESPING-ANDERSEN, G. *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. Princeton: Princeton University Press, 1990. ISBN 978-0691028576.
9. Evidence uchazečů o zaměstnání a podpora v nezaměstnanosti. MPSV [online]. Praha [cit. 2022-08-01]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/-/evidence-uchazecu-o-zamestnani-a-podpora-v-nezamestnanosti>
10. FORGET, Evelyn L. The Town with No Poverty: The Health Effects of a Canadian Guaranteed Annual Income Field Experiment. *UTP Journals* [online]. 2011, 37(3), 283–305 [cit. 2021-12-31]. Dostupné z: <https://www.utpjournals.press/doi/full/10.3138/cpp.37.3.283>
11. FRIEDMAN, Milton. The Case for a Negative Income Tax: A View from the Right. *Basic Income: An Anthology of Contemporary Research* [online]. 1. Blackwell Publishing, 2013, s. 7 [cit. 2021-12-23]. ISBN 978-1-405-15810-7.
12. FRIEDMAN, Milton. *The Methodology of Positive Economics*. Chicago : Univ. of Chicago Press, 1966. Dostupné z: <https://web.archive.org/web/20081118134352/http://mikael.cozic.free.fr/friedman53%28extraits%29.pdf>

13. ed. GENTILLINI, Ugo, Margaret GROSH, Jmele RIGOLINI a Ruslan YEMTSOV. *Exploring Universal Basic Income: A Guide to Navigating Concepts, Evidence, and Practices* [online]. Washington, DC: © 2020 International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank, 2020 [cit. 2022-04-09]. ISBN 978-1-4648-1511-9. Dostupné z: DOI: 10.1596/978-1-4648-1458-7.
14. HAIMANN, Tomáš. *Levicový libertarianismus jako kritická teorie společnosti*. Praha, 2013. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav politologie. Vedoucí práce: Hrubec, Marek.
15. HAYEK, F. A. *The Political Order of a Free People, Vol. III of Law, Legislation and Liberty*. London: Routledge, 1979. ISBN 0226320871.
16. JAUHAINEN, Signe, Minna YLIKÄNNÖ, Olli KANGAS a Miska SIMANAINEN. Introduction to the journey of the Finnish basic income experiment. KANGAS, Olli. *Experimenting with Unconditional Basic Income: Lessons from the Finnish BI Experiment 2017-2018* [online]. 2021, s. 1-5 [cit. 2022-03-13]. ISBN 978-1839104855. Dostupné z: <https://www.elgaronline.com/view/edcoll/9781839104848/9781839104848.xml>
17. JAUHAINEN, Signe, Minna YLIKÄNNÖ, Olli KANGAS a Miska SIMANAINEN. Evaluation of the experiment. KANGAS, Olli. *Experimenting with Unconditional Basic Income: Lessons from the Finnish BI Experiment 2017-2018* [online]. 2021, s. 44-53 [cit. 2022-03-13]. ISBN 978-1839104855. Dostupné z: <https://www.elgaronline.com/view/edcoll/9781839104848/9781839104848.xml>
18. KANGAS, Olli a Miska SIMANAINEN. The Finnish social security system: Background to the Finnish basic income experiment. *Experimenting with Unconditional Basic Income: Lessons from the Finnish BI Experiment 2017-2018*. Northampton, MA, USA: Edward Elgar Publishing, [2021], s. 15-16. ISBN 978-1839104848.
19. LASSANDER, Maarit a Signe JAUHAINEN. Chapter 8: Financial well-being in basic income experiment. *Experimenting with unconditional basic income: lessons from the Finnish BI experiment, 2017-2018*. Northampton, MA, USA: Edward Elgar Publishing, [2021]. ISBN 978-1839104848.
20. LOMASKY, L. E. *Persons, Rights, and the Moral Community*. Oxford: Oxford University Press, 1987. ISBN 978-0195042092.
21. MAIROVSKÝ, Štěpán. *Občanský příjem a jeho možná implementace v Česku*. Praha, 2015. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd. s. 81 Vedoucí práce: PhDr. Marek Hrubec, PhD.
22. MEUSER, M., U. NAGEL. The Expert Interview and Changes in Knowledge Production. In: BOGNER, A., B. LITTIG, W. MENZ (eds.). *Interviewing Experts*. New York: Palgrave Macmillan, 2009. ISBN 978-1-349-30575-9.
23. Minimální dávka 1200 eur. Německo otestuje nepodmíněný příjem. E15.cz [online]. 10. 11. 2020 [cit. 2021-6-21]. Dostupné z:

<https://www.e15.cz/zahranicni/minimalni-davka-1200-eur-nemecko-otestuje-nepodmineny-prijem-1375033>

24. MORE, Thomas. Utopie [online]. Praha: Městská knihovna v praze, 2019 [cit. 2022-08-01]. ISBN 1. elektronické vydání. Dostupné z: <https://web2.mlp.cz/koweb/00/04/46/06/25/utopie.pdf>
25. MURRAY, C. A. *In Our Hands: A Plan to Replace the Welfare State*. Washington, DC: AEI Press, 2006. ISBN 978-0844742236.
26. MURRAY, Rothbard. *The ethics of liberty*. New York: New York University Press, 2002. ISBN 0-8147-7506-3.
27. RUSSELL, Bertrand. *Roads to freedom: socialism, anarchism and syndicalism*. [Third edition]. London: Unwin, 1966, 143 stran 19 cm. ISBN 0-04-335020-8.
28. van OORSCHOT, Wim, Tomáš SIROVÁTKA, Ladislav RABUŠIC. Solidarita a podpora sociálního státu: Srovnání České republiky a Nizozemí / Welfare State Solidarity and Support: The Czech Republic and the Netherlands in Comparison. *Sociologický Časopis / Czech Sociological Review* [online]. 1999, 35(3), 247–267 [cit. 2022-03-18]. Praha: Sociologický ústav AV ČR. ISSN 2336-128X. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/41131472>
29. VAN PARIJS, P. Basic Income: A Simple and Powerful Idea for the Twenty-First Century, *Politics & Society*. 2004, 32(1), 7–39. ISSN 1552-7514. Dostupné z: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0032329203261095>
30. VAN PARIJS, Philippe, Marek HRUBEC a Martin BRABEC. Všeobecný základní příjem: právo na lenost, nebo na přežití?. Praha: Filosofie, 2007, 199 s. ISBN 978-80-7007-259-2.
31. PARSONS, W. *Public Policy. An Introduction to the Theory and Practice of Policy Analysis*. Cheltenham, UK: Edward Elgar, 1995. ISBN 978-1852785543.
32. PESONEN, Pertti a Olavi RIIHINEN. *Dynamic Finland*. Helsinki: Finnish Literature Society / SKS, 2002. ISBN 978-9517464260.
33. POTUČEK, Martin. *Sociální politika*. Praha: SLON, 1995. ISBN 80-85850-01-X.
34. RABUŠIC, Ladislav, Tomáš SIROVÁTKA. Český sociální stát a jeho legitimita / The Czech Welfare State and Its Legitimacy. *Sociologický Časopis / Czech Sociological Review*. 1999, 35(4), 397–421 [cit. 2022-03-18]. Praha: Sociologický ústav AV ČR. ISSN 2336-128X. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/41131488>
35. SIMANAINEN, Miska a Annamari TUULIO-HENRIKSSON. Subjective health, well-being and cognitive capabilities. *Experimenting with unconditional basic income: lessons from the Finnish BI experiment, 2017-2018*. Northampton, MA, USA: Edward Elgar Publishing, [2021]. ISBN 978-1839104855.

36. Španělsko schválilo zaručený minimální příjem [online]. Praha, 2020 [cit. 2022-01-14]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/ekonomika/clanek/spanelsko-schvalilo-zaruceny-minimalni-prijem-40325915>
37. ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.
38. *Unemployment benefit from Kela?* [online]. © Kansaneläkelaitos – The Social Insurance Institution of Finland [cit. 2022-03-07]. Dostupné z: <https://www.kela.fi/web/en/unemployment-benefit-from-kela>
39. Úřad práce ČR: *Žádost o zprostředkování zaměstnání a podporu v nezaměstnanosti* [online]. Praha: Úřad práce ČR [cit. 2022-04-20]. Dostupné z: <https://www.uradprace.cz/web/cz/zadost-o-zprostredkovani-zamestnani-a-podporu-v-nezamestnanosti>
40. VEČEŘA, M. *Sociální stát (východiska, vymezení, etapy vývoje)*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 1993, s. 51. ISBN 80-210-0648-X.
41. YLIKÄNNÖ, Minna a Olli KANGAS. *Basic income and employment. Experimenting with unconditional basic income: lessons from the Finnish BI experiment, 2017-2018*. Northampton, MA, USA: Edward Elgar Publishing, [2021]. ISBN 9781839104855.
42. ZWOLINSKI, Matt. *Libertarianism and the Welfare State. The Routledge Handbook of Libertarianism*. Routledge, 2017, s. 19. ISBN 978-1315709727.

Projekt bakalářské závěrečné práce

Jméno studujícího: Petr Balda

Předpokládaný název práce v češtině: Finský experiment s minimálním zaručeným příjmem a validita výstupů pro ČR

Předpokládaný název v anglickém jazyce: Finnish experiment with basic income and validity of outputs for the Czech Republic

Akademický rok vypsání: 2020/2021

Jazyk práce: Čeština

Pracoviště: Katedra veřejné a sociální politiky

Vedoucí práce: Karolína Dobiášová

Obor/program práce: Politologie a veřejná politika

Klíčová slova: minimální zaručený příjem, Finsko

A. Vymezení výzkumného problému

Jednou z hlavních náplní bakalářské práce bude popsat finský experiment s minimálním zaručeným příjmem. Finský experiment probíhal v letech 2017–2019 a bylo do něj zapojeno 2000 osob. Jedním z cílů bylo zjistit, zda zavedení minimálního zaručeného příjmu bude mít vliv na nezaměstnanost. S experimentem a jeho výsledky konfrontují české experty zabývající se minimálním zaručeným příjmem a budu se jich dotazovat na výsledky experimentu a relevantnost dat pro Českou republiku.

Minimální zaručený příjem lze definovat jako nepodmíněnou dávku vyplácenou všem občanům ve stejné výši (Van Parijs, 1992). Ohledně minimálního zaručeného příjmu se mluví již delší dobu. První zmínky pocházejí již z 16. století a v současnosti v Evropě probíhá nebo se plánuje několik experimentů, které se minimálním zaručeným příjmem zabývají. Jedním, který teprve začíná je německý, který bude financován bez podpory státu (ČTK, 2020).

Ve druhé části své práce budu výsledky Finského experimentu rozebírat s českými experty a zjišťovat relevantnost těchto výsledků pro Českou republiku. Zároveň se pokusím zjistit, zda je dle nich možné v ČR minimální zaručený příjem zavést.

Minimální zaručený příjem lze zařadit pod levicový libertarianismus, což je politická ideologie, která klade důraz na svobodu a zároveň rovnost i právo na svobodné vlastnictví, pokud neohrožuje budování svobodné společnosti (Haimann, 2013).

Ve své práci proto budu vycházet z libertariánské politické teorie ve vztahu k minimálnímu zaručenému příjmu (např. Zwolinski 2012, Van Parijs 1991; Arneson 1992).

B. Výzkumné otázky a cíle práce

B1. Výzkumné otázky:

Je možné v ČR zavést minimální zaručený příjem?

Jak by se musel změnit systém sociálního zabezpečení a daňový systém se zavedením minimálního zaručeného příjmu?

Je Finský experiment minimálního zaručeného příjmu přenositelný i na ČR? (jsou výsledky Finského experimentu přenositelné na ČR)

B2. Cíle práce:

Cílem práce je popsat finský experiment s minimálním zaručeným příjmem a zjistit názor českých expertů na tento model minimálního zaručeného příjmu a jeho relevantnost pro ČR.

C. Předběžný výzkumný design

Bude se jednat o analýzu již proběhlého experimentu a kvalitativní výzkum prováděný polostrukturovanými rozhovory. Experty, které oslovím, budu mít vybrané předem. Rozhovory povedu online, nebo osobně, dle domluvy. Data o finském experimentu budu čerpat z veřejně dostupných informací v anglickém jazyce.

Toerie welfare state – zúžit k zaručenému příjmu

Levicový libertarianismus – filozofický – spojit

D. Seznam odborné literatury a zdrojů empirických dat

1. ARNESON, Richard J. 1992. "Is Socialism Dead? A Comment on Market Socialism and Basic Income Capitalism." *Ethics* 102 (3): 485–511.
2. Basic income experiment. Kela.fi [online]. [cit. 2021-6-21]. Dostupné z: <https://www.kela.fi/web/en/basic-income-experiment>
3. HAIMANN, Tomáš. Levicový libertarianismus jako kritická teorie společnosti. Praha, 2013. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav politologie. Vedoucí práce Hrubec, Marek.
4. HIIL-AMO, Heikki. The ba-sic in-come ex-per-i-ment in Fin-land yields sur-pris-ing res-ults. University of Helsinki [online]. Helsinki, 2020, 7. 5. 2020 [cit. 2021-6-21].

- Dostupné z: <https://www2.helsinki.fi/en/news/nordic-welfare-news/the-basic-income-experiment-in-finland-yields-surprising-results>
5. MASLÁK, Dominik. Simulace přerozdělení příjmu na bázi základního nepodmíněného příjmu: Česká republika, 2016 [online]. Praha, 2017 [cit. 2021-06-21]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/oj3trz/>. Diplomová práce. Vysoká škola ekonomická v Praze. Vedoucí práce Magdalena Kotýnková.
  6. Minimální dávka 1200 eur. Německo otestuje nepodmíněný příjem. E15.cz [online]. 10. 11. 2020 [cit. 2021-6-21]. Dostupné z: <https://www.e15.cz/zahranicni/minimalni-davka-1200-eur-nemecko-otestuje-nepodmineney-prijem-1375033>
  7. KRUCHŇA, Lukáš. Základní nepodmíněný příjem: Utopie nebo reálná alternativa současného státu blahobytu? [online]. Praha, 2014 [cit. 2021-06-21]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/jau67d/>. Diplomová práce. Vysoká škola ekonomická v Praze. Vedoucí práce Marek Loužek.
  8. MAIROVSKÝ, Štěpán. Občanský příjem a jeho možná implementace v Česku [online]. Praha, 2015 [cit. 2021-6-8]. Dostupné z: <http://hdl.handle.net/20.500.11956/70459>. Diplomová práce. Univerzita Karlova. Vedoucí práce Karolína Dobiášová.
  9. MURRAY, Matthew N a Carole PATEMAN. 2012. Basic income worldwide: horizons of reform. New York, NY: Palgrave Macmillan, xv, 271 p. ISBN 978-023-0285-422.
  10. Van Parijs, P. (2004) 'Basic Income: A Simple and Powerful Idea for the Twenty-First Century', *Politics & Society*, 32(1), pp. 7–39. <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0032329203261095>
  11. VAN PARIJS, Phillippe. *Arguing for basic income: Ethical foundation of radical reform*. London: Verso, 1992. ISBN 9780860915867.
  12. VAN PARIJS, Philippe. 1991. "Why Surfers Should Be Fed: The Liberal Case for an Unconditional Basic Income." *Philosophy & Public Affairs* 20 (1): 101–31. V
  13. ZWOLINSKI, Matt. 2012. "Classical Liberalism and the Basic Income." *Basic Income Studies* 6, (2): 1–14.